

**В. І. Чиж,
Т. А. Сахно**

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ІЗ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Досліджено сутність територіальної громади як суб'єкта економічних відносин у регіоні, результати діяльності якого забезпечують регіональний розвиток. Доведено, що реформування територіальної організації влади є дієвим механізмом стимулювання економічної активності, розробки ефективних стратегій регіонального та місцевого розвитку. Здійснено подальший розвиток наукового і понятійного апарату терміна «об'єднана територіальна громада» та визначено чинники її розвитку. Проаналізовано результати діяльності об'єднаних територіальних громад за показниками середнього розміру власних доходів, надходження місцевих податків і зборів, дотаційності бюджетів, питомої ваги видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах. Визначено функції територіальних громад, виконання яких забезпечує регіональний розвиток. Встановлено принципи фінансового забезпечення діяльності об'єднаних територіальних громад, що є підґрунтям їх фінансової спроможності.

Ключові слова: територіальна громада, місцеве самоврядування, розвиток, регіон.

Постановка проблеми. Розвиток регіонів є одним із найактуальніших завдань у соціальному та економічному житті держави з огляду на те, що від стану окремих одиниць інтегрованого економічного простору залежить конкурентоспроможність держави у глобальному світі. Світовий досвід регіонального розвитку підтверджує те, що економічний, політичний, соціальний, екологічний стан розвитку на місцях забезпечує місцева влада. Вона створює умови для розвитку малого та середнього бізнесу, для залучення інвесторів, що сприяє підвищенню зайнятості населення за рахунок нових робочих місць. Вирішення цих проблем впливає на рівень життя місцевого населення, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, що позитивно впливає на розвиток держави. Належне виконання функцій місцевою владою залежить від організації місцевого самоврядування. Нестабільність внутрішньополітичної ситуації в Україні обумовила загострення питання децентралізації влади, підґрунтям якої є передача повноважень і ресурсів на нижчі рівні управління.

Спираючись на досвід розвинених демократичних країн, в яких місцеве самоврядування виступає як важлива складова територіальної організації влади, та враховуючи національні особливості розвитку, в Україні розпочато радикальні адміністративні реформи щодо децентралізації територіального устрою та становлення системи місцевого самоврядування [1–3]. Об'єднані територіальні громади, створення яких передбачено Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1], мають вплинути і на регіональний розвиток. Закон регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад [1]. Метою об'єднання громад є забезпечення самостійності у вирішенні питань територіального устрою, ефективне використання коштів на місцях, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, що забезпечить їх фінансову автономію і соціально-економічний розвиток. Наявність діалогу з місцевими мешканцями сприяє швидкій реакції децентралізованої влади, підбору найефективнішого варіанта вирішення локальних питань з урахуванням потреб громадян. Економічний розвиток територіальної громади під впливом децентралізації сприяє зростанню економіки регіону, що забезпечує добробут країни в цілому та обумовлює актуальність досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Питання створення територіальних громад і дослідження їх впливу на розвиток регіону привертає увагу багатьох вітчизняних вчених. Зокрема, проблематиці сталого розвитку територіальних громад приділяли увагу: О. Бобровська, О. Васильєва, Н. Васильєва, Т. Кравченко [4, 6, 9]. Економічні аспекти розвитку територіальних громад розглянуто

у працях Т. Бондарук, І. Коломієць, О. Нездойминога, А. Павлюк, А. Пелехтого [5, 7, 10, 11]. Ресурсне забезпечення територіальних громад дослідили у колективній роботі «Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг» автори: Г. Борщ, В. Вакуленко, Н. Гринчук, Ю. Дехтяренко, О. Ігнатенко, В. Куйбіда, А. Ткачук, В. Юзефович [12]. Управління стратегічним розвитком територіальних громад було предметом дослідження колективу авторів, що викладено у монографії «Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти» Є. Бородіна, Н. Гончарук, С. Серьогіна, Ю. Шарова та ін. [13]. Проте, незважаючи на значну кількість наукових доробок з питань устрою територіальних громад та їхнього розвитку, потребує подальших досліджень проблема визначення впливу об'єднаних територіальних громад на розвиток регіону.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження зв'язку між формуванням об'єднаних територіальних громад та розвитком регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні немає необхідності обґрунтовувати твердження, що місцеве самоврядування є найефективнішим інструментом місцевого управління та розвитку територій. Там, де воно дійсно функціонує і забезпечує місцевому населенню реальне право та можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення, спостерігається зростання доходів місцевих бюджетів і соціально-економічний розвиток у цілому. Дослідження зв'язку між діяльністю територіальної громади та розвитком регіону потребує розгляду таких питань: сутність територіальної громади як суб'єкта економічних відносин у регіоні, функції територіальної громади, фінансові засади її функціонування.

Територіальна громада як суб'єкт економічних відносин у регіоні. Термін «територіальна громада» є відносно новим для української науки. Його законодавче твердження, на фоні численних дефініцій, відбулося з прийняттям Конституції України у 1996 р., де чітко визначено, що територіальною громадою є жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [3]. Територіальна громада є первинним суб'єктом у системі місцевого самоврядування. Існує декілька причин, що обумовлюють необхідність її дослідження. По-перше, – це завдання щодо активізації безпосередньої участі членів територіальних громад у процесах управління місцевим розвитком. По-друге, – відчутні політичні, соціокультурні та технологічні перетворення останніх років, які значно вплинули на соціальний простір і спричинили зміни (у тому числі на місцевому рівні), спонукають до нового розуміння змісту й механізмів самоврядних процесів у межах територіальної громади, а також її розвитку як первинного суб'єкта місцевого самоврядування [9].

Територіальна громада як частина громадянського суспільства є великою самоорганізованою системою, що містить багато інститутів і асоціацій людей, які мають власні інтереси, реалізація котрих на основі взаєморозуміння, взаємодопомоги, взаємних домовленостей сприяє загальному розвитку. Процес розвитку територіальної громади може бути забезпечений як стратегічним плануванням, що здійснюється органами й посадовими особами місцевого самоврядування, так і різними ініціативами формальних і неформальних об'єднань. Створення самодостатніх територіальних громад, які б володіли відповідними матеріальними, фінансовими, земельними ресурсами, об'єктами соціальної інфраструктури, необхідними для поліпшення забезпечення потреб громадян, оперативного та якісного надання їм базових соціальних та адміністративних послуг, створення умов для сталого розвитку відповідних територій, більш ефективного використання бюджетних коштів, є головним завданням децентралізації, яку розпочато в Україні.

Дослідження територіальних громад українськими науковцями розпочато відносно недавно. У зарубіжній науці є значні напрацювання у дослідженні громад (community) як початкових ланок суспільства, де зароджуються основні соціально-економічні відносини. Це дослідження Е. Остром, що акцентовані на здатності до чіткої самоорганізації та якісному управлінні громадськими ресурсами. Ж. Гербер розглядає територіальну громаду як самоорганізовану громадську корпорацію, що спирається на власні права з чітко визначеною публічною політикою [11]. У західних країнах реформи у напрямі територіальної організації влади виступають дієвим засобом сприяння економічній активності, розробці стратегічних напрямів розвитку регіонального та місцевого рівнів, що забезпечує зміцнення фінансових основ та підвищує компетенції самоврядування на містах.

Фінансова незалежність дає можливість місцевим органам влади використовувати наявні ресурси доцільніше до місцевих потреб та є додатковим стимулятором економічного розвитку. Фундаментальні принципи самоврядності та самостійності територіальних громад закладено в Європейській хартії місцевого самоврядування, ратифікованій ще у 1997 році. Це принципи правової, організаційної та фінансової автономії органів місцевого самоврядування.

Міжнародна практика свідчить, що неможливо посилити здатність територіальних громад до самостійних стратегічних дій без укрупнення громад. Укрупнення громад підвищує їхню фінансову автономію. Це підтверджує аналіз результатів фінансової діяльності об'єднаних територіальних громад за три квартали 2018 року, проведений Групою фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Мінрегіоні. Для проведення аналізу 665 об'єднаних територіальних громад (ОТГ) поділено на три групи за чисельністю населення. За підсумками трьох кварталів 2018 року, до місцевих бюджетів 665 ОТГ надійшло 14,6 млрд. грн., що на 69,4% більше від надходжень за аналогічний період минулого року [7]. Зведені результати аналізу наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Аналіз результатів діяльності об'єднаних територіальних громад за три квартали 2018 року

Показники	Групи об'єднаних територіальних громад за чисельністю населення		
	понад 15 тис. жителів	від 10 до 15 тис. жителів	від 5 до 10 тис. жителів
Середній розмір власних доходів на одну ОТГ, млн. грн.	53,1	33,0	18,3
Динаміка надходжень місцевих податків і зборів (9 місяців 2018 року до аналогічного періоду 2017 року), %:			
найвищий показник приросту зменшення приросту у загальній кількості громад у групі	165,2 3,4	157,2 8,7	173,3 7,9
Рівень дотаційності бюджетів, %	12,8	38,5	41,6
Частка видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ (без трансфертів)	19,1	26,2	50

Джерело: складено авторами за даними <https://decentralization.gov.ua>

З таблиці видно, що розмір власних доходів ОТГ залежить від чисельності населення. Місцеві податки і збори є індикаторами ефективності роботи органів місцевого самоврядування, оскільки виключною компетенцією місцевих рад є впровадження місцевих податків і зборів та встановлення ставок. Максимально можлива мобілізація місцевих податків і зборів посилює фінансову стійкість і самостійність місцевих бюджетів та забезпечує ефективність використання наявного фіскального потенціалу відповідних територій, що сприяє покращенню рівня та якості послуг, які надаються жителям громад. Рівень дотаційності бюджетів ОТГ свідчить про ступінь фінансової залежності ОТГ від дотацій із державного бюджету. Підвищення фінансової незалежності лежить у площині розробки привабливих інвестиційних проектів та створення робочих місць. Послаблена система фінансового управління та відсутність стратегічного бачення розвитку громад призводять до неефективного управління наявними ресурсами, а також надають можливості для непрозорої діяльності, що продукує корупційні ризики.

Оптимальним варіантом подальшого розвитку для громад з невисокими показниками фінансової спроможності та демографії є їх приєднання до інших територіальних громад, що надає перспективу оптимізації територіальної структури місцевих рад, підвищення ефективності управління територією, покращення інвестиційної привабливості, підвищення рівня доцільності капіталовкладень у територію.

Розвиток територіальних громад формується в процесі продуктивної діяльності їх складових елементів і структур, розташованих у просторі громад і процесів, спрямованих на виробництво,

розподіл і споживання продукції, товарів і послуг відповідно до потреб і цілей розвитку громад і регіону в цілому.

Внесок територіальних громад у розвиток регіону полягає в інтегруванні їх діяльності в єдиний регіональний простір (господарський, соціальний і екологічний). Інтеграція відбувається за допомогою цілеспрямованих дій і впровадження чітко окреслених стратегій інноваційних перетворень з урахуванням функціональних особливостей, умов існування й удосконалення різних видів процесів розвитку територій і зміни темпів їх плину. Процес розвитку громади є інтегративним. На нього впливають дії кожного окремого виду діяльності як системної цілісності і дії суб'єктів, що забезпечують його розвиток. Кінцевим показником розвитку територій є результати діяльності усіх територіальних громад і здійснюваних ними видів діяльності.

Функції територіальної громади. Територіальна громада здійснює певний діапазон важливих суспільних функцій, є інституцією, що реалізує право громадян у вирішенні соціально-економічних потреб та інтересів місцевого населення з органами місцевого самоврядування в законодавчо витриманих межах. Завдання, цілі, спрямування територіальної громади висвітлюють перелік функцій, ідентичних (аналогічних) широкому колу функцій місцевого самоврядування, та є похідними від державних. Характеристика діяльності територіальної громади визначає сукупність виконуваних нею функцій, орієнтованих на осередок суспільних відносин території.

Об'єктними внутрішніми функціями, які спрямовані на конкретну громаду, є: політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні.

Політична функція спрямована на забезпечення конституційного права громадян брати участь у виборі органів місцевого самоврядування та в суспільних місцевих справах.

Економічна функція забезпечує вирішення економічних питань відповідної території, а саме: розробку, затвердження, контроль, виконання програм економічного розвитку, ефективне управління фінансовими ресурсами, комунальною власністю.

Соціально-культурна функція проявляється у забезпеченні розробки та контролю цільових програм розвитку, вирішення питань соціально-культурного напрямку території, відродження національних традицій, сприяння розвитку художньої творчості, ремесел. До відповідних органів управління цим напрямом територіальної громади належать заклади освіти, охорони здоров'я, культури, оздоровчі заклади. Варто виокремити соціальний захист населення як складову соціальної функції, яка забезпечує матеріальну та грошову допомогу малозабезпеченим верствам населення за рахунок благодійних і місцевих фінансових ресурсів, зокрема створення та функціонування пунктів обігріву (у зимовий період), будинки-інтернати та заклади безкоштовного харчування.

Екологічна функція сприяє забезпеченню охорони навколишнього середовища, надає право членам територіальних громад брати участь в обговоренні та підготовці програм з охорони довкілля місцевого, регіонального та державного рівня.

Господарські, соціальні, культурні зв'язки та інші інтереси місцевого значення спрямовують до безпосереднього зовнішнього контакту громади. Зовнішні функції регіонального, національного, міжнародного значення пов'язують територіальну громаду з: іншою громадою, державою, громадою іншої країни.

Належне виконання виділених функцій усіма територіальними громадами регіону підвищує його імідж, інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність.

Фінансове забезпечення функціонування об'єднаної територіальної громади. Основним категоріальним поняттям, навколо якого розгортаються дослідження та оцінювання рівня спроможності громад, є «фінансова спроможність територіальної громади», що полягає у здатності територіальної громади як суб'єкта соціально-економічних відносин регіону акумулювати фінансові ресурси і забезпечувати відповідний рівень конкурентоспроможності на основі оптимального перерозподілу та використання наявних ресурсів, а також забезпечувати фінансову й економічну стабільність у довгостроковій перспективі [8]. Фінансову спроможність територіальної громади слід розглядати не тільки як результат достатнього, результативного і стабільного фінансового забезпечення регіонального розвитку, але й як передумову формування його конкурентних переваг.

Із започаткуванням процесу об'єднання територіальних громад у правовому полі України з'явилося поняття спроможності територіальної громади. Спроможними вважають «територіальні

громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити відповідний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [2]. Отже, поняття спроможності територіальної громади визначає здатність громади надавати послуги населенню на відповідному рівні. Такий підхід є необґрунтовано звуженим. Поняття спроможності, першочергово, має означати здатність територіальної громади задіяти механізми економічного розвитку, підґрунтям якого виступає ефективне використання наявного ресурсного потенціалу. Критерієм ефективності управління територіальною громадою може слугувати високий рівень надання публічних послуг. Базовою передумовою формування спроможності територіальної громади є наявність належного обсягу ресурсів (природних, економічних, фінансових, кадрових тощо), які забезпечать стійке економічне зростання та підвищення добробуту мешканців громади за умови ефективного управління та сприятливого інституційного середовища. Такого ресурсу позбавлені малі громади. Тому, засобом формування спроможних територіальних громад обрано їх об'єднання.

Важливим аспектом у дослідженні забезпечення регіонального розвитку є аналіз передумов, за якими формується і розвивається система місцевого самоврядування територіальної громади. Від них залежить ступінь того, які форми власності переважають на цій території (приватні, комунальні, державні), наскільки розвиненими є ринкові структури, ринкові відносини та методи управління. До таких передумов можна віднести законодавчі, історичні, економічні, соціокультурні, геополітичні. Економічні передумови мають важливе значення для соціально-економічної діяльності регіонів. Провідну роль у цьому процесі відіграють природно-ресурсний та соціальний потенціали території. Наявність земельних, водних, лісових ресурсів впливає на регіональні відмінності територій, їхню галузеву структуру. Не менш важливими є трудові ресурси, ступінь зайнятості та їхня спроможність швидко реагувати на зміни, що відбуваються в сучасних технологіях. Сукупність усіх ресурсів є продуктивною силою економічного розвитку, адже від територіального розміщення ресурсів, їхніх обсягів, раціонального використання залежать обсяги місцевого виробництва, що, у свою чергу, відбивається на обсягах податкових надходжень до місцевих бюджетів. Наявність ресурсів впливає й на іншу складову економічного розвитку – наявний виробничий потенціал у вигляді виробничих підприємств, особливостей їхнього розміщення, взаємозв'язків, через які утворюються виробничі комплекси різних типів. Важливу роль на сучасному етапі розвитку економіки відіграє спроможність підприємств до залучення нових технологій у виробництво, інноваційної діяльності та розвитку. Для ефективного місцевого економічного розвитку важливим є рівень розвитку соціальної інфраструктури – закладів освіти, охорони здоров'я, культури, стан житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, громадського транспорту, торгівлі, побутових послуг. Формування інструментарію політики забезпечення місцевого розвитку має виходити з необхідності якомога повнішого залучення наведених факторів у процес створення суспільних благ і стимулювання економічного зростання з урахуванням наявних або перспективних передумов. Проте на практиці арсенал відповідних інструментів є або неможливим у застосуванні (перехоплення контролю за ресурсами), або має межі вичерпності (поєднання громад для акумулювання ресурсів), або стикається з обмеженістю ресурсів власне громади (будь-які інновації, технологічна модернізація, створення сприятливих умов для локалізації виробництва або життя населення потребують значних інвестицій, які недоступні громаді). За цих умов першорядним заходом забезпечення ресурсної спроможності громади забезпечити економічне зростання і підвищення якості життя та її відповідальності за прийняті соціально-економічні рішення виступає адміністративна і фінансова децентралізація, яка має супроводжуватися оптимізацією розподілу не тільки власне фінансових ресурсів між центром та територіями, але й, що більш важливо, – інструментів управління ними, тобто стосується системних перетворень у публічних, зокрема місцевих, фінансах.

Місцеві фінанси являють собою не тільки елемент фінансової системи, частину державних фінансів, але є й відносно самостійною системою економічних відносин, яка формує, розподіляє та використовує фінансові ресурси для місцевих бюджетів задля виконання ними обов'язків та

повноважень щодо удосконалення добробуту громад в усіх сферах життєдіяльності. Головним елементом для формування та подальшого розвитку місцевих фінансів є їх децентралізація, яка буде стимулом для територіальних громад щодо об'єднання та створення спроможних громад через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом та отримання обсягу видаткових повноважень з відповідним ресурсним забезпеченням на рівні міст обласного значення.

Системне управління фінансами регіону стає пріоритетним завданням і невід'ємною функцією органів місцевого самоврядування. Воно має базуватися на загальних принципах управління публічними фінансами. Програмою розвитку ООН, релевантними саме для фінансової політики самоврядування задекларовано наступні принципи: принцип участі, принцип прозорості, принцип орієнтації на консенсус, принцип рівності та урахування інтересів, принцип ефективності та результативності, принцип відповідальності та підзвітності.

Сутність цих принципів полягає у наступному:

принцип участі дозволяє кожному члену громади брати участь в урядуванні, що означає одночасний розвиток представницької демократії та громадянського суспільства з дозволом розробки, ухвалення та контролю громадських фінансів для підвищення ролі місцевого самоврядування;

принцип прозорості наголошує на дотриманні процедур, встановлених законодавством в ухваленні та введенні в дію рішень щодо публічних фінансів, які є в достатній кількості та зрозумілими за формою, як для кожної особи, що приймає рішення, так і для громади, яка має відношення до цих рішень;

принцип орієнтації на консенсус вимагає узгодження при розробці та ухваленні рішень щодо управління публічними фінансами з урахуванням різних інтересів суспільства на розподіл компетенцій влади та ресурсів на їх реалізацію, їх фінансування, критеріїв результативності бюджетних видатків та оцінювання ступеня їх досягнення;

принцип рівності та урахування інтересів орієнтований на досягнення консенсусу в ухваленні фінансових рішень з урахуванням владою інтересів кожної зацікавленої особи та суспільних мас у цілому і міри спрямованості цих рішень на підвищення добробуту (фінансової, соціальної, правової, політичної, військової безпеки тощо);

принцип ефективності та результативності передбачає створення результату процедурами та інститутами управління публічними фінансами для задоволення потреб суспільства, з урахуванням соціальних стандартів і особистого добробуту, та досягнення такого результату з мінімальними фінансовими ресурсами, не допускаючи поширення утриманських настроїв;

принцип відповідальності та підзвітності має ґрунтуватися на взаємопов'язаній відповідальності та підзвітності інститутів державного управління (місцевого самоврядування) і громадянського суспільства в управлінні публічними фінансами як в економічному плані (підзвітність як обов'язкова умова формування і використання фінансових ресурсів), так і в політичному (політична відповідальність за власні рішення, необхідність поступок інтересами задля досягнення спільної мети) [14].

Зазначені принципи сприяють розвитку, підвищенню та зміцненню фінансової складової об'єднаних територіальних громад.

Європейська практика конкретизує принципи належного врядування щодо фінансів:

управління громадськими фінансами, в т. ч. укладення договорів, використання кредитів, оцінювання ресурсів, доходів та запасів, використання виключних доходів, має бути обережним;

видатки повинні не перевищувати вартості громадських послуг і не скорочувати ринковий попит, особливо в частині найбільш важливих громадських послуг;

бюджетування повинне закладатися на довгострокову перспективу (декілька років) та за участі громадськості;

фінансова діяльність місцевого самоврядування має базуватися на заходах міжмуніципальної солідарності, чесного розподілу тягарів і вигід, зниження ризиків;

ризикі мають бути оцінені та керовані відповідним чином, у т. ч. в частині публікації консолідованої звітності з публічних фінансів, а у випадку публічно-приватного партнерства ризикі мають бути розподілені до реальних потреб [15].

Дотримання принципів фінансової політики належного врядування є запорукою створення економічної бази об'єднаних територіальних громад та їх розвитку.

Висновок. Реформа децентралізації, що спрямована на створення сучасної системи місцевого самоврядування в Україні, ґрунтується на європейських цінностях розвитку місцевої демократії, наділення територіальних громад повноваженнями та ресурсами, забезпечує економічний розвиток окремої територіальної громади та регіону в цілому. Регіональний розвиток залежить від результатів діяльності територіальної громади як суб'єкта економічних відносин у регіоні, виконання функцій територіальною громадою, фінансових засад функціонування територіальної громади. Напрямами подальших досліджень щодо впливу розвитку об'єднаних територіальних громад на регіональний розвиток є вдосконалення планових та стратегічних документів громад, місцевих програм; адміністрування податкових та неподаткових надходжень; оптимізація видатків бюджетів; врегулювання закупівельної діяльності; поглиблення роботи з управління активами громади; побудова системи внутрішнього контролю.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
2. Закон України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>
3. Конституція України: закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Бобровська О. Ю. Розвиток територіальних громад: базові поняття і показники оцінювання. *Публічне адміністрування: Теорія та практика*. 2017. Вип. 1 (17). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01\(17\)/16.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01(17)/16.pdf)
5. Бондарук Т. Г. Місьцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні: монографія. НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. Київ: Експрес, 2009. 608 с.
6. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 74–78. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/17.pdf
7. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10138>
8. Коломієць І. Ф., Пелехтий А. О. Теоретико-практичні аспекти формування об'єднаних територіальних громад в Україні. *Економіка України: наук. журн*. 2017. № 4 (665). С. 46–55. URL: [file:///C:/Users/Hi-Tech/Downloads/EkUk_2017_4_4%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Hi-Tech/Downloads/EkUk_2017_4_4%20(2).pdf)
9. Кравченко Т. А. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: аналіз сучасних наукових досліджень в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2015. № 1 (49). Р. 68–75. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2015/15.pdf
10. Нездойминого О. Є. Особливості формування бюджету територіальної громади. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 443–449. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/71.pdf
11. Павлюк А. П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. *Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка*. 2016. № 1. С. 137–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spe_2016_1_16
12. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук та ін. Київ, 2017. 107 с. URL: <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/>
13. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти: монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Є. І. Бородін, Н. Т. Гончарук та ін.; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.
14. Governance for sustainable human development: UNDP policy document / United Nations Development Programme. 1997. January. URL: <http://magnet.undp.org/policy/default.htm>
15. Principles of good governance and European label of governance excellence (ELoGE) URL: <https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles-and-elope>

References

1. Law of Ukraine «On voluntary association of territorial communities». Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
2. Law of Ukraine «On approval of the Methodology for the formation of capable territorial communities». Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
3. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Bobrovska, O. Yu. (2017). Development of territorial communities: basic concepts and indicators of evaluation. *Publichne administruvannya. Teoriya ta praktyka*. Iss. 1 (17). Available at: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01\(17\)/16.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01(17)/16.pdf)
5. Bondaruk, T. G. (2009). Local government and its financial support in Ukraine: a monograph. The institute of economics and predicting. National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv: Express, 608 p. [in Ukrainian].
6. Vasilieva, O. I., Vasilieva, N. V. (2018). Conceptual principles of sustainable development of territorial communities. *Derzhavne upravlinnya. Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. No. 8, pp. 74–78. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/17.pdf
7. Decentralization in Ukraine. Available at: <https://decentralization.gov.ua/news/10138>
8. Kolomiets, I. F., Pelehty, A. O. (2017). Theoretical and practical aspects of the formation of united territorial communities in Ukraine. *Ekonomika Ukrayiny: sci. journ.*, No. 4 (665), pp. 46–55. Available at: [file:///C:/Users/Hi-Tech/Downloads/EkUk_2017_4_4%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Hi-Tech/Downloads/EkUk_2017_4_4%20(2).pdf)
9. Kravchenko, T. A. (2015). Territorial community as a primary subject of local self-government: an analysis of modern scientific research in Ukraine. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia*. No. 1 (49), pp. 68–75. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2015/15.pdf
10. Nezdominoga, O. E. (2017). The features of the formation of budgeting of territorial community. *Ekonomika i suspilstvo*. Iss. 11, pp. 443–449. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/71.pdf
11. Pavlyuk, A. P. (2016). Economic aspects of the formation of capable territorial communities in Ukraine. *Stratehichni priorityty. Seriya: Ekonomika*, No. 1, pp. 137–146. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spe_2016_1_16
12. Borshch, G. A., Vakulenko, V. M., Grinchuk, N. M. et al. (2017). Resource provision of the united territorial community and its marketing: tutorial. Kiev, 107 p. Available at: <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/>
13. Seryogin, S. M., Sharov, Yu. P., Borodin, E. I., Goncharuk, N. T. et al. (2016). Management of strategic development of the united territorial communities: Innovative approaches and instruments: monograph. In: Seryogina, S. M. & Sharova, Yu. P. (eds). Dnipro: DRIDU NADU, 276 p.
14. Governance for sustainable human development: UNDP policy document (1997). United Nations Development Programme. January. Available at: <http://magnet.undp.org/policy/default.htm>
15. Principles of Good Governance and European Label of Governance Excellence (ELoGE). Available at: <https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles-and-elope>

V. I. Chizh, T. A. Sakhno

**INTERCONNECTION OF THE DEVELOPMENT
OF INTEGRATED TERRITORIAL COMMUNITIES
WITH THE DEVELOPMENT OF THE REGION**

The development of regions is one of the most urgent tasks in social and economic life of the state, given the fact that the state's competitiveness in the global world depends on the state of individual units of integrated economic space. The world experience of regional development confirms that the local government ensures economic, political, social, ecological state of the development. It creates the conditions for the development of small and medium-sized business and for attracting investors that contributes the employment increase by the expense of new workplaces. The solution of these problems influences the living standards of the local population; it increases the budget revenues of all levels that affects the development of the state positively. The proper completion of the functions by local government authorities depends on the organization of local self-government. The instability of the internal political situation in Ukraine has caused

the aggravation of the issue of power decentralization, which is based on the transfer of powers and resources to lower levels of government.

In the article the essence of a territorial community as the subject of economic relations in the region, the results of which provide the regional development, is studied. It is proved that the reform of the territorial organization of power is an effective mechanism for stimulating economic activities, developing effective strategies for regional and local development. The further development of scientific and conceptual apparatus of the term "integrated territorial community" is done and the factors of its development are determined. The results of activities of integrated territorial communities by the indicators of the average own income, by the income of local taxes and fees, by the subsidy budgets, by the share of expenditures on the maintenance of the management apparatus in their own resources are analyzed. The functions of territorial communities, the implementation of which provides regional development, is determined. The principles of financial support of the activities of integrated territorial communities, which are the basis of their financial capacity, are established.

Keywords: *territorial community, local self-government, development, region.*

Стаття надійшла до редакції 23.12.2018

DOI 10.24025/2306-4420.0.52.2019.160481

Чиж Віра Іванівна, д.е.н., професор, Черкаський державний технологічний університет;

e-mail: chizhveral954@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-6750-1120

V. I. Chizh, Doctor of Economics, professor, Cherkasy State Technological University

Сахно Тетяна Андріївна, аспірантка, Черкаський державний технологічний університет

e-mail: t_sahno@ukr.net

ORCID ID 0000-0003-3919-0377

T. A. Sakhno, postgraduate, Cherkasy State Technological University